

Hvor vandene skilles

– repræsentation af etniske minoriteter i danske medier

Af Hanne Løngreen

Er det humanistiske videnskabsparadigme blevet kastet ud med badevandet i tværfaglighedens navn? Artiklen indtager en bevidst humanistisk position i forhold til forskningen inden for medier og etnicitet og demonstrerer, hvorledes denne position kan inddrages i analysen af repræsentationen af etniske minoriteter i danske medier.

Første splint

Danske børn er uønskede på tv-skærmen, når KNR¹ på torsdag optager en koncert med musikalske børn fra Nuuks kommunale musikskole. Koncerten i Katuaq² markerer afslutningen på musikskole-sæsonen, men KNR har over for musikskolen præciseret, at det nationale tv-monopol ikke er interesseret i optagelser af danske børn, der optræder som solister i orkester eller kor ... – Det er ikke så væsentligt, om vores børn kommer på tv, eller om de ikke gør. Det er KNRs tankegang, der er uhyrlig – er danske børn blevet 2. rangs børn? »Sermitsiak«, 26.maj 2000, s. 3

Anden splint

Jeg ser *Horisont*, DR1 Steffen Gram indhyller mig i sin udenrigspolitiske fortrolighed – nu skal talen falde på Zimbabwe, Mugabe og krigsveteranernes besættelser og drab på hvide landmænd. Jan Ewens er på farten for DR1's *Horisont* og han interviewer flere, bl.a. den norskfødte enke til en dræbt hvid landmand, en sort oppositionsleder og en talsmand for de sorte krigsveteraner. I det sidste interview bliver den sorte krigsveteran stillet det spørgsmål, om han ikke anser de hvide landmænd for at være zimbabwianere, da de for manges vedkommende både er født og opvokset i landet. »Forkert«, svarer han; »De er ikke zimbabwianere, men børnebørn af de engelske kolonialisters, som i sin tid stjal den jord, de i dag dyrker. De er ikke zimbabwianere. Der er ingen zimbabwianere, der er hvide – en zimbabwianer er sort!«

Close-up

Farvebilledets størrelse er 21 cm i højden og 31 cm i bredden og er placeret på den øverste halvdel af *Berlingske Tidendes* forside af 2. sektion (Kultursektionen), 9. juni 2000. I billedets forgrund sidder en person i slips og jakkesæt, der vender sig halvt til højre mod noget, der foregår i det lokale, han sidder i. Han smiler. På den mokkafarvede jakkes højre revers sidder et navneskilt. I det små-stribede lysebrune slips er påhængt en mikrofon. Personen fylder ca. halvdelen af billedet og er taget i halvtotal. Perspektivet er et frøperspektiv. Den fotografiske vinkel er skæv. I mellemgrunden kan skimtes flere personer, som dog er ude af fokus. I baggrunden, som er mørk, er flere lys: et stort sol-lignende lys, 4 mindre loftsbelysninger samt et lidt større. Der er en anelse falsk lys i fotografiets midte, det tegner sig som en lille rund regnbue. Fotografiets farver er gyldne og bløde. Det forreste af personens hår, samt hans ansigtshud, skinner let.

Hvad er billedets budskab? For at komme bag

om det må vi bryde billedet ned i tegn. Personen i forgrunden bærer et navneskilt og sidder i et større lokale sammen med andre. Billedet må forestille et større offentligt møde, hvilket også stoleopsætningen tyder på. Han må have en fremtrædende rolle, idet han er den eneste person, der er fotograferet skarpt, og som desuden fylder halvdelen af billedet. Hertil kommer, at han har en mikrofon i slipset. Hans betydning understøttes af frøperspektivet, samt af at fotografen har måttet tage billedet i modlys – han har ikke stillet sig op til fotografering, men er blevet fotograferet under mødet, mens der tilsyneladende sker et eller andet til højre i salen uden for billedet. De små loftslamper ligger som en glorie over hans hoved. Belysningen og farverne forstærker yderlige indtrykket af betydningsfuldhed. Han virker hjemmevant og smiler afslappet.

Hertil i min billedanalyse har jeg indtil videre forholdt mig til en beskrivelse af, hvad der sker i billedet ved at beskrive personen og den kontekst, personen befinder sig i.

Skruer vi yderligere op for fortolkningen af billedet, så må der være en grund til, at netop han er synliggjort (fotograferet skarpt i modsætning til alle de andre personer i billedet), er fotograferet under de glorielignende lamper samt med et sol-lignende lys i baggrunden? Han er måske en slags foregangsmand for noget. Jeg undlader at associlere hans rolle som at være en ny Messias. Der er ingen tvivl om, at repræsentationen af ham er positiv.

Aktiverer jeg det mytiske niveau i analysen (se Barthes 1969, 1980), så træder personen frem som en etnisk anden. Etniske andre får jeg generelt set beskrevet på en anden måde i avisens billeder.³ På dette niveau i tolkningen vælger jeg at undres over, hvilken grund der kan være til, at personen er positivt valoriseret i billedet. Det bliver nødvendigt på dette niveau i analysen at inddrage teksten for at forankre billedets betydning og dermed finde frem til »the preferred meaning«.

Artiklen som følger billedet har overskriften: »Egentlig er det skolens skyld«.

Hvis billedets betydning skal forankres i denne overskrift kunne en mening være, at det er i skoleinstitutionen, at opfattelsen af de etnisk andre konstrueres – at det er i skolen, at problemet har sin årsag.

At der kan være flere tolkninger, finder jeg ud

Egentlig er det skolens skyld

af, da jeg læser billedteksten under billedet: »Der var ikke mange aspekter ved det danske sprog, der ikke fik ord med på vejen ved Kulturministeriets sprogkonference. Naser Khader talte om den svære danske ironi og frivolitet i forhold til arabisk sprog og kultur«. Foto: Vibeke Toft.

Jeg må nu tilbage til billedet og genfortolke det: Billedets betydning er ikke forankret i temaet »etnisk andre«, men handler om det danske sprog, der har været emnet for Kulturministeriets sprogkonference. Men hvorfor følger et billede af Naser Khader en sprogkonference arrangeret af det danske Kulturministerium? Det er først på dette sted i analysen, at jeg navngiver og kategoriserer.

Forankringen af billedet til billedteksten og artiklens overskrift åbner for flere tolkninger⁴: Kunne billedet være en kommentar om, at etnisk andre godt kan lære det danske sprog og dermed blive integreret i det danske samfund (hvilket billedets positive valorisering understreger)? Latterligger billedet kulturministeren (Elisabeth Gerner Nielsen, Det Radikale Venstre) for, at hun inddrager en etnisk anden til at holde oplæg om det danske sprog, som netop er kernepunktet i diskussionen af den danske identitet? Billedet kunne også være en (borgerlig) politisk kommentar til de radikale om, at Naser Khader måske er og behandles som en Messias i partiet Det Radikale Venstre (den glorielignende loftsbelysning)? Den samme loftsbelysning kunne også være en politisk kommentar om Naser Khaders EU-sympatier, at han har været opstillet til EU-parlamentet for de Radikale – idet lysene ligner stjernerne på EU-flaget? Er det sol-lignende lys en kommentar om, at der er et lys i mørket? Og at dette lys kunne være Naser Khader, der jo i flg. flere avis-kommentarer ikke længere er en »rigtig«

etnisk anden, fordi han kritiserer sine »egne«? Han bærer i hvert fald ikke sin »traditionelle« dragt, heller ikke selvom han er muslim (jf. mediedebatten om muhamed(d)anske kvinders hovedtørklæder).⁵

De sidste tolkninger viser for det første, at billedets betydninger konstrueres ud fra min allerede etablerede viden om sociale og kulturelle forhold i det danske samfund, samt min viden om danskerens forhold til etnisk andre. Min viden er i høj grad medieskabt. Jeg kender f.eks. kun til Naser Khader gennem medierne. Men som medie-forsker har jeg også fagligt kunne læse forskellige undersøgelser, der har vist, at danskerens negative opfattelser af etniske minoriteter i Danmark påvises at være medieskabte. For det andet er tolkningerne alene mine, og hvorvidt de er »rigtige« afhænger af, om jeg har kunnet forankre mine tolkninger til beskrivelsen af det konkrete billede, vinkler, belysning, dets tegn og symboler på en argumenteret og vederhæftig måde. For det tredje er der sikkert andre fortolkninger, som jeg ikke har fundet, men som en anden analytiker – f.eks. en etnisk anden dansker – ville finde.

Jeg er kommet til et skæringspunkt i billedanalysen. Det næste skridt kunne være at undersøge, hvorledes andre billedlæsere fortolkede billedet. På den måde ville jeg kunne få afprøvet min egen analyse. Disse billedlæsere kunne både tilhøre de etniske minoriteter i Danmark eller den danske majoritet. Et andet skridt kunne være at undersøge andre billeder af etnisk andre. Er der også negative billeder? Hvordan tolkes disse billeder af mediebrugere? Et tredje skridt kunne være at undersøge billeder af etnisk andre i andre medier bl.a. de levende billedmedier som film og tv. Her er det så nødvendigt at lave sekvensanalyser for at kunne beskrive billeder- og billedforløb og for dermed at dokumentere fortolkningerne. Er der nogle medier, der italesætter etnisk andethed mere end andre? Hvor ofte og i hvilke medier etc. Et fjerde skridt kunne være at undersøge, hvorledes forskellige mediegener viser etnisk andre. Er der forskel på, hvorledes etnisk andre fremstilles i nyhedsgenren, sit-coms, underholdningsfilm, tegneserier, reklamer, action-serier, informationsmateriale, internet-spil m.m.? Hvilket samspil er der mellem de forskellige mediers visuelle fremstillinger?

Et femte skridt kunne være at koble konkrete billedanalyser med andre teoretiske tilgange, f.eks. diskursteori, repræsentationsteori m.m.⁶

Repræsentation

I dag, hvor megen betydning er flydende i forhold til ord, begreber, kategorier og fænomener, må det være en forudsætning for behandlingen af repræsentationen af etniske minoriteter i danske medier, at jeg begynder med en præcisering af begrebet repræsentation. Da emnet for artiklen er repræsentation af etniske minoriteter i Danmark, vil jeg dernæst forankre min diskussion af begrebet repræsentation i udvalgte publikationer om dette emne udgivet i Danmark.

Hvilke betydninger tilskrives ordet repræsentation? I min fremmedordbog (Gyldendals Røde Ordbøger, 1987) står der under opslaget repræsentation: »... udvalg af repræsentative eksemplarer; det at optræde som stedfortræder; forsamling af repræsentanter ...« og under opslaget repræsentere: »... være et eksempel på noget, stå i stedet for...«. Stuart Hall har ligeledes grebet et opslagsværk og i Shorter Oxford English Dictionary foreslås to betydninger af ordet »representation«:

1. To represent something is to describe or depict it, to call it up in the mind by description or portrayal or imagination; to place likeness of it before us in our mind or in the senses; as for example, in the sentence, »This picture represents the murder of Abel by Cain«
2. To represent also means to symbolize, stand for, to be a specimen of, or substitute for; as in the sentence, »In Christianity, the cross represents the suffering and crucifixion of Christ« (Hall 1997:16)

Hvor det danske opslag af begrebet repræsentation markerer en social og samfundsmæssig betydning, at være stedfortræder for, forsamling af repræsentanter, er de Hall'ske opslag fokuseret på betydninger relateret til tekst og billeder altså en mere humanistisk orienteret opfattelse af, hvad repræsentation er. Hall forholder sig her til repræsentation som betydningsproduktion(er), som to sæt af repræsentations systemer, hvor det ene system består af begreber, der skaber mentale repræsentationer »which classifies and organizes the world into meaningful categories« (Hall 1997: 28) og et andet system, hvori disse mentale forestillinger gives mening gennem et sprog. Og Hall fortsætter: »Language consists of signs organized into various relationships. But signs can only convey meaning if we possess codes which allows us to translate

our concepts into language – and vice versa. These codes are crucial for meaning and representation« (Hall 1997:28-9).

Hall's udgangspunkt for at forklare, hvad begrebet repræsentation betyder, tager afsæt i den humanistiske disciplin semiologi. Fra semiologien og påpejningen af, at fortolkning af sprog og billeder ikke søger at finde videnskabelige love om samfundet, vender Hall sig mod repræsentation som en kilde til produktion af social viden »a more open system, connected in more intimate ways with social practices and questions of power« (Hall 1997:42). På den måde åbner han for koblingen til videnssociologien og Foucaults diskursteori. Foucaults forståelse af repræsentation er iflg. Hall at forstå repræsentationsbegrebet både som vidensproduktion (»rather than meaning« (ibid)) og gennem diskurs (»rather than just language« (ibid)), hvilket vil sige, at analyseprojektet er at undersøge, hvordan mennesket forstår sig selv kulturelt, og hvordan menneskets viden om samfundet og sig selv samt betydningsfællesskaber skabes i forskellige historiske perioder (Hall 1997:43). Ved at vende sig mod Foucault skifter fokus fra semiologernes beskæftigelse med sprog til en opfattelse af, at sprog skal forstås som et system af repræsentationer eller som diskurs.

By »discourse«, Foucault meant a group of statements which provide a language for talking about – a way of representing the knowledge – a particular topic at a particular historic moment ... discourse is about the production of knowledge through language. But ... since all social practices entail *meaning*, and meaning shape influence what we do – our conduct – all practices have a discursive aspect (Hall 1992:291) in Hall 1997:44)

For at rekapitulere så er der nu to teoretiske opfattelser, som begrebet repræsentation kan forstås på baggrund af, nemlig dels det semiologiske og humanistisk orienterede begreb, som ser repræsentation som et spørgsmål om at analysere sprog og betydning og dels et videnssociologisk og samfundsvidenskabeligt orienteret begreb, som ser repræsentation som et spørgsmål om at analysere repræsentation som diskurs.⁷

Er det muligt at spore disse forskellige nuancer i opfattelsen af begrebet repræsentation i den måde medierne er blevet undersøgt i Danmark? Lad os se på et par eksempler.

I Medierne, minoriteterne og majoriteten – en undersø-

gelse af nyhedsmedierne og den folkelige diskurs i Danmark (Hussain et.al.1997) er den fremherskende opfattelse af repræsentation, at vi har med et samfundsmæssigt fænomen at gøre:

Den grundlæggende hypotese er, at hvis der råder etniske uligheder i et samfund, vil denne tilstand reflekteres i mediediskursen – således afspejler medierne den forskelsbehandling, som praktiseres.

(Hussain et.al.1997:51)

Men det er ikke blot ulighederne i samfundet, der afspejles i medierne, medierne er også med til at skabe en folkelig diskurs om etniske minoriteter:

Mediernes repræsentationer afspejler sig tydeligt blandt den del af befolkningen, som stort set ingen personlig kontakt har med minoriteter. De har en del forestillinger og meninger om, hvem de »fremmede« er, og hvad »problemet« er.

(Hussain et. al 1997:260)

Den samme opfattelse af begrebet kan spores i Signe Tofts artikel: »A-manden, Amin og antropologen. Et essay om *Jyllands-Postens* fremstillinger af »fremmede« og om læsernes opfattelse af forskellighed« (in Hervik 1999):

Det ydre plan – diskursen – udgøres af de håndgribelige ytringer om etniske minoriteter, der kan ses, læses eller høres i trykte og elektroniske medier, hos offentlige myndigheder eller andre steder i det offentlige rum, hvor emnet af og til er etniske minoriteter i Danmark. Det ydre plan er altså dér, hvor den offentlige diskursproduktion finder sted ... De [etniske minoriteter] repræsenteres i en medieskabt virkelighed, hvor de tilskrives bestemte handlingsmotiver og karaktertræk og dermed aftegnes i lyset af særlige betydninger. Repræsentationerne fremstår som »virkelige versioner« af de etniske minoriteter ...

(Toft 1999:58)

Den medieskabte repræsentation af etniske minoriteter forankres samfundsmæssigt. Medierne er som en slags fluepapir, der gengiver den folkelige forståelse af etnisk andre i det danske samfund samt skaber en medieskabt forestilling om, hvordan de etnisk andre »er«, og giver dermed stof til konstruktionen af den folkelige diskurs om etniske minoriteter i Danmark. Der ligger en forståelse af, at medierne både italesætter og konstruerer et samfundsmæssigt fænomen.

Medierepræsentationen arbejder altså både på et registrerende niveau (at der er etniske andre i Danmark) og på et kategoriserende niveau (at de etniske andre er på en bestemt måde). I begge de nævnte tekster sammenstilles denne forståelse med undersøgelser af den folkelige opfattelse og diskurs af etnisk andre blandt danskere i kvantitative og kvalitative empiriske interviewundersøgelser.

Den medieskabte konstruktion af etniske minoriteter definerer og er definerende i forhold til den folkelige diskurs om etniske minoriteter. Undersøgelserne og redegørelserne for denne sammenhæng tager afsæt i relationen *samfund – medier – samfund*.

Jeg synes også, man kan se eksempel på en anden relation, nemlig *medier – samfund* i artiklen »De besværlige »somaliere«« (Holm Fadel, Hervik og Vestergaard in Hervik 1999: 171-213). Forfatterens sigte er at undersøge(r) .. nogle karakteristiske og generelle måder at fremstille ikke-vestlige folk på, og vi belyser, hvordan somaliere specifikt præsenteres i danske aviser. Især kigger vi på, hvordan fotografier, foromtale, kildevalg og solstrålehistorier kan udgøre effektfulde virkemidler til opbygningen af skellet mellem »vi danskere« og »de andre« somaliere« (1999:181-2).

Denne artikel vender blikket mod den konkrete visuelle konstruktion af etnisk andre og udvælger en konkret visuel fremstilling af somaliere til nærmere undersøgelse. Forfatterne åbner dermed op for billedanalysen, som jeg gav et eksempel på i starten af denne artikel. De konstaterer, at »Historikere og kommunikationsekspertter har vist, hvordan fotografiets betydning ændres ved hjælp af farver, komposition, motivernes vinkel, fotografens blik, placering blandt andre billeder, billedtekster og lignende« (1999:182). Som teoretisk referenceramme vælger de antropologerne Lutz og Collins arbejder med fotografier i *National Geographic*. Lutz og Collins forstår, på linie med nogle forskere,

at et fotografi kan sammenlignes med en tom container – en container som er produceret i og udvalgt på baggrund af en bestemt kulturel diskurs. Containeren venter imidlertid på, at publikum på baggrund af deres individuelle erfaringer skal fylde den med deres ligeledes individuelle fortolkninger. Fotografierne ender således med at udtrykke en sammensmeltning af tidsskriftets og læserens perspektiver, eller sagt med andre ord: læseren bliver medforfatter til den historie, der fortælles gennem fotografiet (Lutz og Collins, 1993 in Hervik 1999: 183).

Ud fra denne baggrund vælger Holm, Hervik og Vestergaard at foretage en analyse af et fotografi af en somalisk kvinde bragt i *Politiken* lørdag den 22.marts 1997. Selvom forfatterne har konstateret at »fotografiets betydning ændres ved hjælp af farver, komposition, motivernes vinkel, fotografens blik, placering blandt andre billeder, billedtekster og lignende« (1999:182), så inddrages der i analysen kun konstateringen af, at vi har at gøre med et stort sort-hvid billede samt en beskrivelse af en kvinde, som forklares at måtte være somalier på baggrund af undertekstens udsagn – altså ud fra den »preferred reading«, som billedredaktøren har ønsket.⁸

I det efterfølgende analyseres billedindholdet, og iagttagelserne fortolkes ud fra forskernes kulturelle forståelser på lignende måde, som jeg gjorde det i min analyse i denne artikel, hvor jeg søgte billedets budskab. I analysen af den somaliske kvinde forankres tolkningerne ikke primært til avisbilledet, men til de kulturelle og sociale forståelser der findes i det danske samfund samt til andre forskeres billedanalyser. Det konkrete billede bliver brugt til at tale om billeder og konstruktioner af andre i mere generaliseret form. Billedindholdet tager så at sige over, og formens (containerens) betydning for betydningskonstruktionen og dermed for det konkrete billedes betydning lades uberørt.⁹

Ekskurs: »Jeg sidder i en rumraket«
(Johnny Madsen)

Da jeg i 1973 startede på universitetet på faget Filmvidenskab stødte jeg ind i 2 meget forskellige grupper af studerende: *filmflipperne* som gik op i film som kunst og som elskede *at se* fransk film og så *marxisterne* som *betragede* film som massekommunikation. »Filmflipperne« analyserede film, læste filmhistorie og nød biografens mørke – film var STORT. »Marxisterne« læste Michael Bruun Andersens og Jørgen Poulsens *Filmanalyser – Historien i filmen*, undersøgte filmens samfundsmæssige betydning og analyserede film for at afsløre kapitalens måde at undertrykke især arbejderklassen på. Med en ny studieordning blev disciplinen mediesociologi en accepteret del af Filmvidenskab, og man fik ligeledes mulighed for at undersøge elektroniske medier og ikke kun film. Inden for det humanistiske fag Filmvidenskab kunne man nu uddanne sig i en mere sam-

fundsvidenskabelig retning. For mange var det at arbejde med videnskab identisk med at føre en politisk kamp.

I bakspejlet kan jeg se, at det også var starten på en udvikling, hvor de klassiske faggrænser og forskelle i videnskabelige paradigmer blev mere udflydende. Tværfagligheden slog igennem, og de klassiske fag og discipliner kom i krise.

Tværfagligheden og den inden for Humaniora antydede tendens til at arbejde mere samfundsvidenskabeligt ser ud til at have fået betydning for, hvad der i dag forskes i og hvordan. Inden for medievidenskab har *Cultural Studies* således haft afgørende betydning for valg af forskningsemner, teorier og metoder. Hertil kommer indflydelsen fra receptionsforskningen og medieetnografien. Man er ikke nødvendigvis uddannet på Humaniora for at være ansat på det Humanistiske Fakultet. Opdelingen i fakulteter afhængig af forskelle i videnskabelige paradigmer synes mere og mere tilfældig.

Den aktuelle situation synes også at berøre måden, hvorpå de emner, der forskes i, udvælges. Selvom forskningen stadig opfattes som »fri«, at man som forsker selv vælger sit forskningsfelt, så betyder den forskningsmæssige bevillingspolitik, at forskningsråd og forskningsinstitutioner udpeger særlige områder som væsentlige indsatsområder (f.eks. i forbindelse med forskningsprogrammet »Kultur-møder«). På den måde skabes der opmærksomhed omkring særlige forskningsfelter, som dermed bliver synliggjorte og bliver »oppe i tiden«. »As bureaucracies absorb intellectual life, the lines break up into fields and departments; the vision and writing of intellectuals contract; thinking and prose turn cramped and contorted. Intellectuals retreat in the name of progress to narrower turfs and smaller concepts...« (Jacoby 1999:105)

Hvor man i langt højere grad tidligere klart kunne se forskel på f.eks. samfundsvidenskabelige og humanistiske forskningsresultater i metoder, teorier og i emnevalg, er denne forskel i dag udvisket. Det har bevirket, at den tværfaglige forskning er blevet styrket.

Hvor fører dette os hen? For det første til en konstatering af, at det ser ud til, at centralt valgte forskningsemner er styrende i forhold til, hvilket videnskabelige paradigme, hvilke teorier og metoder der anvendes i forskningsarbejdet. For det andet at det videnskabelige paradigme og de metoder og teorier, der synes relevante, er samfunds-

videnskabeligt orienterede, også selvom der er tale om tværfaglighed.

Repræsentation revisited

Hvilken rolle spiller indpakningen, containeren, for konstruktionen og repræsentationen af etniske minoriteter i de danske medier? Både Hussain et. al. (1997) og Hervik (1999) påviser, hvorledes repræsentationen af etniske minoriteter i Danmark er medieskabt. Begge bidrag dokumenterer dette gennem kvantitative og kvalitative interview samt gennem analyser af medier og medieprodukter. Begge bidrag gør brug af indholdsanalysen: Hussain et. al. (1997) af den tematiske tekstanalyse og Hervik (1999) af billedindholdsanalysen. Men ingen af bidragene forholder sig egentlig til, hvilken rolle *formspecifikke* forhold ved kommunikationen spiller for repræsentationen af etniske minoriteter i danske medier.

Udgangspunktet for at se nærmere på de formspecifikke forhold ved kommunikationen er at fokusere på *måden*, men ikke forstået på samme vis som Hussain et.al formulerer det:

Måden, medierne omtaler etniske minoriteter på samt det begrænsede og stereotype valg af emner og temaer i nyhedsstrømmen, reproducerer en social distance mellem minoritet og majoritet på det kognitive niveau. Dette udtrykkes i den folkelige diskurs om minoriteter – hvad enten folk er positivt eller negativt indstillet over for tilstedeværelsen af minoriteter. Denne kommunikative proces fremmer ikke integrationen eller accepten af etnisk, religiøs eller kulturel mangfoldighed.

(Hussain et.al. 1997:259-60)

Måden relaterer sig her til indholdet af kommunikationen. Måden forstår jeg her som den »to-neart«, etniske minoriteter repræsenteres gennem. Jeg ønsker at anskue *måden* som *formen*.

Ved at fokusere på formen skifter jeg position fra et indholdsmæssigt forhold til at fokusere på formen som et »bundfældet« indhold.¹⁰ Hvad gør formen ved indholdet? Der er nu tale om et dialektisk forhold, hvor dialektikken fremtræder som en dialektik mellem formens og indholdets udsagn. Forstået på denne måde er det muligt at tale om, at der kan være uoverensstemmelser mellem formens udsagn og indholdets udsagn. F.eks. vil annoncegenren ikke kunne anvendes som form

for en doktorafhandling. Formen sætter således pejlepunkter op for, hvilke udsigelsesmuligheder der kan komme på tale. Men også indholdet kan begrænses af en fastlåsning gennem formen. For at bruge det samme eksempel som før vil det næppe være muligt at skrive en doktorafhandling inden for annonceformen. At tænke formen som et »bundfældet« indhold skaber nogle analytiske muligheder baseret på dialektikken mellem form og indhold. Som mine eksempler viste, kunne der være modsætninger, indre modstrid eller spænding mellem form og indhold. Men når formens rammer ikke er indskrænkende for udsigelsen af et indhold, vil formen være selvfølgelig og derfor ikke tiltrække sig opmærksomhed, f.eks. når annoncen handler om tandpasta.

Lad mig udfolde dialektikken mellem form og indhold yderligere, for kan vi tale om, at form er det samme som genre? Selvom genrer kan karakteriseres ud fra tre forhold (Williams 1977): deres formelle opbygning, deres typiske emneområde, deres henvendelsesform til modtagerne (Drotner m.fl. 1996:12), så har denne begrebsliggørelse af genre ikke forholdt sig til selve formen som udsagn. Hvis vi skal forholde os til form som udsagn, kan en genre opretholde alle de tre karakteristika, som er nævnt ovenfor og alligevel bryde med formen og skabe et spændingsforhold til indholdet. Et indslag i tv-avis/Nyhederne kan f.eks. bevist vises i sort/hvid. Eller billedbeskæringen kan vise studieværten og de kameraer, der optager tv-avisen/Nyhederne. Nyhederne viser i dag den arbejdende redaktion, men man kan vælge også at synliggøre selve tv-udsendelsens formgivelsen. En sådan synliggørelse ville blive en visualisering af ordene: »Det var, hvad vi havde valgt at bringe i aften«.

B. Brecht talte om verfremdungseffekten i forbindelse med sit teaterarbejde, men også indenfor filmproduktion praktiserede han verfremdungseffekten. »Ein Film kann inhaltlich rückschrittlich, formal fortschrittlich sein« (Brecht [1931]1967 Bind 18:173) er overskriften på 8. afsnit i *Der Dreigroschenprozess*, hvor Brecht udfolder sit sociologiske eksperiment i forbindelse med retssagen, der fulgte filmatiseringen af *Die Dreigroschenoper*. Formens rolle behandler han i forbindelse med udviklingen af fotografiapparatet, hvor hovedargumentet er, hvorvidt man overhovedet kan tale om, at udviklingen af fotografiapparatet er et fremskridt i forhold til den stoflighed, daguerreotypien gav

portrætfotografiet. Hvad er i det hele taget fremskridt rent formmæssigt, spørger Brecht? Det er ikke de tekniske muligheder, men den færdighed hvormed den tekniske mulighed udnyttes, der skaber kraftfulde udtryk.¹¹ Brecht arbejder således med at fremprovokere refleksion gennem at skabe et spændingsforhold mellem indhold og form, hvor formen i en slags synliggørelse bliver medskabende af betydning. Vi kender den måde, han f.eks. lod skuespillerne henvende sig direkte til publikum på.

Repræsentation er ikke blot en indholdsmæssig kategori, men ligeledes en formmæssig. En undersøgelse af repræsentationen af etniske minoriteter i danske medier må inddrage dialektikken mellem form og indhold. Dermed flyttes fokus til en undersøgelse af den visuelle formidling af repræsentationer af etniske minoriteter i danske medier. Det er ikke en undersøgelse af konkrete genrer, men en undersøgelse af, hvorledes dialektikken mellem form og indhold skaber betydningen *inden for* givne genrer. Repræsentation bliver i denne betydning til undersøgelsen af formens bundfældelse i indholdet inden for givne genrer. Hvordan repræsenteres etniske minoriteter generelt, og er der eksempler på spændingsforhold mellem form og indhold? Er det muligt at finde eksempler, hvor vi måske kan tale om en verfremdungseffekt?

Halvtotal – fra etniske minoriteter til etnisk andre

For klarheds skyld må jeg tydeliggøre min brug af begrebet etnicitet, forskellighed og andethed¹²:

Når jeg skriver etnisk andre i denne sammenhæng, er det især etnisk andre, som adskiller sig fra og er anderledes end etniske danskere – vi taler om personer med en anderledes farve og social hud (Turner 1980) end den etnisk danske. I mediernes diskurs om etnisk andethed indgår etniske hvide svenskere, østrigere, amerikanere m.v. ikke. Hvide svenskere, østrigere, amerikanere m.v. er etnisk forskellige, men ikke etnisk anderledes. Den etniske forskellighed fremtræder som forskelle i nationale tilhørsforhold. Visuelt kan det fremstilles gennem kontekstlige stereotyper som f.eks. særlige kendelige bygninger, naturområder, flag, beklædning m.v. Visuelle etniske og nationale indholdsmæssige forskelle holder sig som regel inden for et moderne globaliserings paradigme, hvor natur er fraværende. Inddrages natur i den visuelle repræ-

sensation, er det som regel som natur underkastet særlige moderne brugsmåder som turisme, oplevelsessport m.v. Den visuelle repræsentation af forskellighed er en totalfremstilling af moderne vestlige livsformer med herredømmet over natur og kultur.¹³ Derfor er det at være østriger at have en forskellig etnicitet, men ikke at være anderledes, mens en somalier både er forskellig og anderledes etnisk. Når det er sagt, må det konstateres, at kategorien etnisk andre dog er meget udflydende i det danske mediebillede, idet kategorien indeholder både etnisk andre, som opholder sig i Danmark og etniske andre, som *ikke* opholder sig i Danmark. For overskuelighedens skyld benævner jeg de etniske andre, der opholder sig i Danmark for etniske minoriteter, mens de der ikke opholder sig i Danmark som etnisk andre.

For at rekapitulere anvender jeg følgende benævnelser i forbindelse med etnicitet:

- Etnisk forskellighed = forskelle i nationale tilhørsforhold
- Etnisk anderledes = opholder sig ikke i Danmark
- Etniske minoriteter = opholder sig i Danmark

For mig hænger den visuelle repræsentation af etniske minoriteter i danske medier tæt sammen med den samlede visuelle repræsentation af etnisk andre. Når jeg skriver samlede visuelle repræsentation, så mener jeg alle visuelle fremstillinger af etnisk andre samt i alle typer af medier og genrer. I denne artikel koncentrerer jeg mig dog om avisbilleder, hvilket betyder, at mine iagttagelser og argumentationer relaterer sig til avismediet. Det medfører selvfølgelig en begrænsning af mine argumenters udsigelseskraft, men angiver dog pejlingspunkter for, hvor en analyse af visuelle repræsentationer i andre medier kunne tage sit afsæt. Udgangspunktet for mine analyser er pressefotografiet i avismediet. Jeg har undladt at forholde mig til udviklingen af pressefotografiet og dets funktion og relation til forskellige journalistiske praksisser. Pressefotografiet optræder i denne artikel som kategori løsrevet fra historie og samfund. Dette greb medfører, at jeg kaster fortøjningen til konkrete samfundsmæssige begivenheder, der har udløst den visuelle repræsentation gennem pressefotografier i avisen.

Etnisk andre

*Sov sødt, lille jumbo, dit lille pus!
Slet intet, min ven, skal du mangle.
I morgen får du en niggerdreng
Og ham skal du bruge som rangle.*¹⁴

I de danske medier er vi blevet vænnet til at se billeder af etnisk andre på bestemte måder og med bestemte tildelte roller. De roller, som de danske medier har repræsenteret etnisk andre i, har generelt set fulgt diskursen kup, krig og katastrofer. Her taler jeg især om nyhedsmedierne (Løngreen 1988, 1992).

De roller, som etnisk andre tildeles i nyhedsmedierne, er i hovedsagen som ofre. Langt den overvejende andel af nyheder om etnisk andre er negative nyheder. Alt efter hvilke geografiske områder, der er på tale, kan det dreje sig om ofre for politiske regimer (f.eks. Afrika og Mellemamerika); etnisk udrensning (f.eks. Balkan); borgerkrig (f.eks. Balkan, Mellemamerika og det fjerne Østen) og naturkatastrofer (f.eks. Afrika). Den visuelle repræsentation understreger offerrollen gennem fremvisning af passive og handlingslammede personer. Ofte gøres brug af fugleperspektiv, halvtotal hvor personer og den umiddelbare kontekst indgår, hvis der da ikke gøres brug af close-up, hvor igennem elendigheden eksponeres med direkte øjenkontakt. Brugen af totalbilleder anvendes for at synliggøre problemets omfang: de mange tusinder i flygtningelejre, de tusinder af sulte og døende i lejre opstillet af internationale hjælpeorganisationer, de mange lig, der er kastet i store massegrave, eller som ligger spredt på jorden. Foruden at bruge motiver, der er passive, er de visuelle karakteristika en anvendelse af framing, hvor undergang er sat i scene som sensation.

Der er ikke blot tale om, at de etnisk andre er ofre for ydre omstændigheder (kup, kriser eller katastrofer), men også om ofre for samfundsmæssige omstændigheder (mangel på samfundsmæssig infrastruktur, beskyttelse og stabilitet) og personlige forhold (uddannelse, sundhed og materielle vilkår). Nyhedernes fokusering på ovennævnte forhold skaber en særlig opfattelse af etnisk andethed, som understøttes af, at de færreste mediebrugere har personlige erfaringer og kommunikation med etnisk andre fra de pågældende områder. Det er ikke svært at konkludere, at nyhedernes visuelle repræsentation af livsforholdene for etnisk andre

udenfor Danmark er meget ensidig, både hvad angår valg af motiver og indhold samt af form.

Musikeren bærer Congo

Men også inden for underholdningsmedierne har etnisk andre fået tildelt roller. Der er forskel mellem amerikanske og europæiske medier, hvad angår fordelte roller – f.eks. har sorte i amerikanske film været tjenere, bomuldsplukkere, jazz musikere, mens sorte i europæiske film f.eks. har haft roller som Afrikas primitive vilde (Pieterse: 1992). I tv-serier har vi i amerikanske serier kunnet møde sorte i hovedroller (f.eks. Bill Cosby), mens der ikke i europæiske serier på lignende måde har vist en afspejling af tiltagende multietniske samfund. Inden for sportens verden er det især de vesteuropæiske lande, der har tidligere koloniale forhold, hvor man finder etnisk andre sportsfolk. Men også inden for særlige sportsgrene f.eks. fodbold og atletik kan etnisk andethed ses. Endelig må nævnes musik, hvor etnisk andre dominerer inden for særlige genrer. Det er som om, at etnisk andethed accepteres, hvis det drejer sig om en kunstner, musiker, filmstjerne eller en royal. Det vil sige, hvis den etniske anderledes tilhører eller kan indlemmes i populærkulturen og derigennem få sin mediemæssige rolle, kan vi tale om en person, der er etnisk forskellig (Kipketer) eller måske nærmest etnisk dansk (Prinsesse Alexandra).

Det er på baggrund af den visuelle repræsentation af etnisk andethed, at den visuelle repræsentation af etniske minoriteter i danske medier skal ses. Og den visuelle repræsentation af etniske mi-

noriteter i danske medier skal ligeledes ses i sin fulde bredde dvs. både i nyhedsmedierne og i de forskellige underholdningsmedier – og genrer.¹⁵

I de her nævnte eksempler har især det visuelle indhold været i fokus. Formen har ikke »gjort sig bemærket«. Der har ikke været noget misforhold eller modsætning mellem form og indhold. Derfor er repræsentationen af etnisk andre og etnisk minoriteter blevet naturliggjort – det er med Hussain et.al. 1997 blevet *måden*, man repræsenterer på. Men *måden* understøttes af formen. Kunne man forestille sig en anden form, der kunne bundfældes i indholdet, hvorigennem repræsentationen ville blive anderledes? Den lader vi stå et øjeblik.

Heltotal – fra etnisk andre til etniske minoriteter – et forsvindingsnummer

Det er ikke underligt, at det gennemgående nyhedsbillede af et medlem af en etnisk minoritet i Danmark, er billedet af en nasser (Hussain et.al.: 1997 og Hervik: 1999). Hvordan kan en somalier, der visuelt fremtoner meget anderledes med både hudfarve og social hud, og som ligner etnisk andre fra de ikke-udviklede områder af kloden vist i andre nyhedsbilleder, være andet end en nasser?

En gennemgående visuel repræsentation af etniske minoriteter i danske medier er visualiseringen af forskellighed i hudfarve og påklædning. Dette går igen i de kontekstuelle forhold. Repræsentanter fra de etniske minoriteter fremvises ofte i lokaliteter, der er meget institutionelle og anonyme. Der er således ikke noget i de rumlige forhold i billederne, der giver personerne menneskelige medbetjendninger. De fremtræder som klienter, passivt ventende, hvilket er medvirkende til at understrege nasser-rolle. De gør ikke noget, men får bare. I det offentlige rum fokuseres på anderledesheden (f.eks. tørklædebærende kvinder på gaden eller jhellaba påklædte kvinder, der slæber af sted med foldesammenklapvogne og et utal af børn). Når artikler f.eks. i en serie i Weekendavisen om indvandrere i Danmark¹⁶ ledsages af store billeder af den interviewede person enten i portræt eller sammen med familiemedlemmer, så individualiseres personen og bliver en undtagelse, der bekræfter reglen. Individualiseringen understreges af, at interviewet fysisk er knyttet til hjemmet (den private sfære), hvor repræsentanten fra den etniske minoritet godt nok taler om sin arbejdsmarkedstilknyt-

ning, men hvor det er den personlige fortælling, der er i fokus. Personen udtaler sig ikke som dansker, men som minoritet. Den jyske fisker udtaler sig som fisker. Den somaliske fisker udtaler sig som somalier.

Tendensen i den gennemgående visuelle repræsentation af etniske minoriteter i de danske medier er, at minoriteterne ikke tildeles nogen plads i det danske samfund. Visuelt behandles de som outsiders og i bedste fald som eksotisk krydderi (f.eks. de utallige billeder af grønhandlere) eller som »tjenere« (f.eks. taxachaufføren) i det danske samfund. På den måde tildeles etniske minoriteter plads i det danske samfund gennem medierne. Men er det egentlig en plads i det danske samfund?

I det forrige har jeg fokuseret på nyheder om etnisk andre og etniske minoriteter. Hvis vi imidlertid skal se på den samlede nyhedsflade for at afdække repræsentationen af etniske minoriteter ud fra et perspektiv, der anerkender jævnbyrdighed og medlemskab af det danske samfund og som sådan bidrager med kompetencer, der støtter det danske samfund – hvordan ser det så ud?

I Ole Hammer og Inger Bruuns undersøgelse (2000) konkluderes det bl.a., at indvandrere og flygtninge er blevet behandlet som *særlige* borgere, hvis forhold skal behandles af *særlige* organisationer og dermed have indflydelse gennem nogle *særlige* kanaler. På den måde kommer de etniske minoriteter til at leve i et parallelt samfund, hvor der eksisterer særlige regler, og hvor der hersker særlige forhold specielt tunet i relation til anderledesheden. Hvis udgangspunktet var, at de etniske minoriteter allerede var anderledes, cementeres dette forhold gennem samfundets strukturelle *goren* de etniske minoriteter anderledes. Den visuelle repræsentation i de danske medier understreger dette ved både at vise anderledesheden i forhold til hudfarve og social hud og i forhold til en samfundsrolle, hvor etniske minoriteter eksponeres som meget anderledes i offentlige rum.

Visualiseringen af de andre som noget særligt har medført en strukturel kulturalisering af eksklusion i forhold til det danske samfund. Eksklusionen resulterer i, at de etniske minoriteter er usynlige i det danske samfund – de er simpelthen ikke en del af det. De etniske minoriteter visualiseres aldrig som andet end etniske minoriteter, eller som jeg tidligere skrev som etnisk andre. De er simpelthen ikke med. Hvis de inddrages, så inddrages

ges de som eksperter i etnicitet. Det betyder, at et medlem af den etniske minoritet ikke spørges om f.eks. størrelsen af skatteprocenter, indenrigspolitik, kriminalitet m.m., altså om problemstillinger der vedrører samfundsborgere i danske samfund.

Det største problem, som jeg ser det, med den visuelle repræsentation af etniske minoriteter i de danske medier, er ikke blot fordomsfuldheden, når de etniske minoriteter omtales, men at de etniske minoriteter totalt er fraværende i den visuelle repræsentation af det danske samfund. De er usynlige.

Men ikke nok med at de etniske minoriteter er usynlige – »det danske« har en tendens til at blive glorificeret, når det visualiseres. Fremvisningen af, hvad der er dansk, forholder sig til populære forestillinger af danskhed. Det er symboler som Holger Danske, vikinger, runesten m.v., der aktiveres. Det er et land i evigt solskin, med bølgende marker – et ægte guldaldermaleri (Agger 1990).

Selvfrestillingen glorificerer som sagt det danske og danskheden, hvorved det cementeres, at Danmark har en homogen nationalkultur med en befolkning bestående af lige (og ens) individer. Det er tydeligt, at i denne fremstilling indgår de etniske minoriteter ikke – de er for anderledes. Den

visuelle repræsentation af Danmark og danskhed udgør således et vigtigt element i eksklusionen og repræsentationen af de etniske minoriteter.

En anden eksklusionsmekanisme er avisernes fokusering på nationale tilhørsforhold. Avisernes historier er sprogligt forankret i nationale tilknytningsforhold:

Den portugisiske landsholdspiller, det danske kvindelandshold i håndbold, den rutinerede Viborg-keeper, de bedste danske svømmere, Europa-rekord, den brasilianske sportsavis, verdensforbundet, den danske rekordholder, den svenske avis, den eneste danske spiller, den svenske liste, bedste dansker, tyskeren, det franske Grand Prix, Stor dansk EM-favorit.

(side 5, 4.sektion, mandag den 3.juli 2000 i *Berlingske Tidende*).

Det er ikke kun i sportens verden. Samme dags forsider viser:

Roskildefestivalen, europamestre, Frankrig, verdensmestre, Italien, den danske velfærd, etniske danskere, euro-afstemningen, ny Øresundsbro, Storebæltsforbindelsen, København og Malmø, Helsingør-Helsingborg færgerne, nyt rumkapløb, Sydafrikas Atlanterhavskyst, amerikanske forskere, amerikansk lokalradiovært, engelske skolebørn, den engelske by, 79-årige engelske oldemor.

(*Berlingske Tidende*, forsiden, 1.sektion, 3.juli 2000)

Sted er et vigtig parameter for nyheder. Hvor bevidstheden, nyheden, sensationen har fundet sted, kan vi sige er en anatomisk del af nyheden. Når sted er så vigtigt, hvilke konsekvenser kan det så have, når vi beskæftiger os med etniske minoriteters rolle i de danske medier? Den sproglige stedstilknytning og den visuelle repræsentation af etniske minoriteter, hvor de kontekstlige forhold var anonyme og upersonlige, forstærker usynliggørelsen af de etniske minoriteter i det danske samfund. Når man er en bindestregs-dansker (Mørch 1998), så er der ikke nogen entydig markering af stedstilknytning. Er man dansk, er der en klar geografisk stedstilknytning. Sted ser ud til at fungere som en slags symbolsk garanti for, at man har et kulturelt tilhørsforhold (Hall 1995:180). Uklarheden i den sproglige bindestregs benævnelse markerer usikkerhed om den præcise stedstilknytning. Og da det ikke er dansk, må det være noget andet.

Den nationale reference handler om både at

have hjemme et sted og at opleve at være del af en gruppe med særlige sociale karakteristika. På den måde forankres følelser med geografiske territorier.

... cultural identity is seen both as a fixed object, passed from generation to generation, and as territorial where the space of the culture becomes imbued with ethnic or national ideas – forming a potent combination of »blood and soil«.

(Crang 1999:162)

Vi har at gøre med en konstruktion, som er virksom i hverdagen – Iben Jensen (1998) taler om den nationale identitet som en national kapital. Denne opfattelse kan bekræfte, at vi har med nationale rødder at gøre. Vi har imidlertid at gøre med et historisk efterslæb, idet verden har udviklet sig bort fra, at nation og national stedstilknytning er den eneste form for mulig identitets markør. Flere taler om »routes« i stedet for »roots« (Clifford: 1997, Hall: 1995 m.fl.) Herigennem markeres, at der er nødvendigt at se på kulturel og national identitet på nye måder. Som bekræftelse herpå fremhæves grupper af personer, som har en transnational livsform herunder etniske minoriteter i majoritetssamfund.

At forstå og repræsentere livsformer, der sprænger hverdagskonstruktionen af, at personer har rødder, er et problem indenfor de nationale medier. Nationale medier er *netop* nationale, hvorfor der skal en helt anden tænkning til for, at repræsentationen af etniske minoriteter ændres. Den sproglige besættelse og udbredte anvendelse af den nationale præfix ikke blot ekskluderer etniske minoriteter, men fastholder en forældet opfattelse af, hvordan verden også ser ud. Det største projekt, man i Europa er i gang med, er netop at afvikle nationalstaten, hvorfor det synes relevant at revidere den sproglige konstruktion af nationalstatens betydning som eneste identitetsmarkør.

De eksempler, jeg her er kommet med, er udvalgt for at illustrere min argumentation. I dansk forskningssammenhæng er der ikke foretaget nogen systematisk analyse af den visuelle repræsentation af etniske minoriteter i danske medier ej heller af den formens bundfældelse i indholdet, og hvad det betyder i relation til repræsentationer af etniske minoriteter i danske medier. Desuden mangler der analyser af andre genrer end nyhedsgenren. Endelig savnes en undersøgelse af samspillet mellem forskellige medier og forskellige mediegener. Min påstand er imidlertid, at den visuelle repræ-

sensation, som de danske medier har konstrueret af etnisk andre, er overført til etniske minoriteter i de danske medier. På den måde er de etniske minoriteter visuelt blevet udgrænset til at være etnisk andre – de er både forskellige og meget anderledes – og er ikke til at integrere i det danske samfund. Hertil kommer, at usynliggørelsen af de etniske minoriteter i repræsentationen af Danmark og danskhed fuldkommen ekskluderer de etniske minoriteterne fra at have en rolle i det danske samfund.

The End ... or to be continued?

Artiklen tog udgangspunkt i et konkret avisbillede, påsatte en teoretisk optik – nemlig diskussionen af repræsentationsteori og gav danske eksempler herpå – foretog en travelling hen over visuelle repræsentationer af etnisk andre og etniske minoriteter i danske medier og fastfros endeligt et billede af eksklusion og usynliggørelse af etniske minoriteter i de danske medier.

Hvor fører det os hen? Til en beklagelse over tingenes tilstand? Til en politisk opfordring til, at repræsentationen af etniske minoriteter ændres, som Nævnet for Etnisk Ligestilling må siges at have gjort ved at give sin stafet til Danmarks Radio i år 2000.¹⁷ Jeg synes, jeg står tilbage med spørgsmålet om, hvad forskningen i repræsentationen af etniske minoriteter egentlig skal bruges til? Udover at jeg her har kunnet præsentere mine observationer, forsøgt at dokumentere dem i analyse og teoretisk forankring, hvilket jo er et meget selvsk formål – står jeg tilbage med spørgsmålet: Hvad kan gøres? Spørgsmålet rammer ned i den diskussion, jeg gav plads i ekskursen, nemlig dels spørgsmålet om humanioras krise og dels refleksionerne om, hvad tværfaglighed er.

I denne sag tror jeg på, at et humanistisk bidrag og konkret i form af produktanalyser udfra et perspektiv, hvor der fokuseres på dialektikken mellem form og indhold, vil kunne konkretisere de visuelle virkemidler og skabe en refleksivitet hos producenterne om de medier og medieprodukter, de producerer. Det humanistiske bidrag kan være med til at skabe refleksive praktikere. Det er langt sværere at skabe ændringer i mediebildet, når ændringerne formuleres som politik. Hertil kommer, at påpegnings af, at mediemodtagere får et fortegnet og fordomsfuldt indtryk af de etniske minoriteter, ikke er handlingsanvisende nok – det

man møder blandt medieproducenter er et forsvar og en fornægtelse af, at de er med til at skabe det medie billede, som Hussain (1997), Hervik (1999) og Togeby (1997) dokumenterer i deres undersøgelser (se Jensen i dette nummer af Mediekultur).

Tidligere påpegede jeg, at de eksempler på undersøgelser, jeg fremdrog i denne artikel, beskæftigede sig med *samfund – medier – samfund* (Hussain: 1997) eller *medier – samfund* (Fadel in Hervik: 1999). Det jeg foreslår er at inddrage relationen *medier – samfund – medier* for at tydeliggøre, at en ændring af repræsentationen af etniske minoriteter i danske medier må indlemme producenterne – ikke blot producenterne af tekst, men også producenterne og redaktører af billeder. Det er ikke, fordi jeg mener, at den mediespecifikke formidling eller indpakningen (containeren) har primat overfor andre indholdselementer. Vi trænger til, at der eksperimenteres med formen, at vi vender os mod, hvorledes verfremdungseffekter kunne blive tankegods hos fotografer og billedredaktører. Denne kreative (og politiske) udfordring ville få konsekvenser også for genrekonceptet, idet genrens formelle opbygning, typiske emneområde og henvendelsesform til modtagerne kunne udvikle og forandres til at blive mere i overensstemmelse med den faktiske samfundsmæssige udvikling af et multikulturelt Danmark. Så længe formen fastlåser et bestemt indhold i relation til etniske minoriteter, at der er en bestemt måde, toneart, etniske minoriteter visualiseres på, er det svært at forestille sig, at der kan skabes andre betydninger end de, som er dokumenteret gennem den hidtidige forskning på området.

Lad os afslutningsvist vende tilbage billedet af Naser Khader og Kulturministeriets sprogkonference. Er det muligt at se dette billede som et eksempel på, at der er skabt en mulighed for refleksion og en anderledes forståelse af etniske minoriteter i Danmark? Kan dette billede være et eksempel på, at der er et spændingsforhold mellem form og indhold? Billedet anvender en form (bl.a. frøperspektiv, gyldne farver) og et indhold (fokusering på et medlem af den etniske minoritet i Danmark), der skaber en modsætning til den generelle visuelle fremstilling af etnisk andre og etniske minoriteter. Måske det er muligt at konkludere, at netop dette billede er et eksempel på, at der skabes et spændingsforhold mellem form og indhold på en måde, hvor også den Brecht'ske verfremdungseffekt aktiveres?

Hvis man ikke medtager formen, er jeg lige ved at synes, at man gør det samme, som man kan se en tendens til indenfor lægevidenskaben, nemlig at man specialiserer sig i en legemsdel eller i et organ og ikke ser på sammenhængen mellem dette og den hele menneskekrop – blot for at sætte mit argument på spidsen.

Das ist sehr gefährlich, denn Definitionen sind Operationen, durch die Dinge in bestimmte Systeme eingestellt werden; lässt man diese Systeme weg oder setzt man sie voraus, dann werden sie durch die Definition in absente befestigt. So hilft man mit jedem neuen (neu zu definierenden) Ding dem alten, indem man es aus diesem definiert.

(B. Brecht ([1931] 1967 bind 18:207)

Jeg tror, at en humanistisk forankret medieforskning vil kunne yde et vigtigt bidrag i den tværvidevidenskabelige beskæftigelse med repræsentationen af etniske minoriteter i danske medier. Og så tror jeg, vi må have mediepraktikere med som medforskere i forskningsprocessen, hvis vi også skal flytte noget politisk.

Noter

1. Det grønlandske tv monopol.
2. Kulturhus i Nuuk.
3. Dette er en påstand, da der ikke foreligger forskningsundersøgelser, der fokuserer på billeder af etniske minoriteter i danske aviser.
4. Ved at inddrage hele artiklen skabes der en yderligere klangbund for analysen af billedet. Denne analyse vælger jeg ikke at foretage.
5. Jeg kunne også gisne om, at billedredaktøren bevidst har villet vise et positivt billede af en etnisk anden i avisen, altså bevidst har valgt dette billede frem for et af sprogprofessor Jørn Lund.
6. Man kunne selvfølgelig koble alle de nævnte tilgange med hinanden, men her adskiller jeg de forskellige skridt bevidst for at skærpe min argumentation.
7. Selvom mit udgangspunkt er at forklare, hvilken betydning af begrebet repræsentation jeg arbejder med, må jeg i forbindelse med diskursteori dog også nævne Fairclough (1995) og van Dijk (1988, 1991), som begge har arbejdet ud fra en kobling af den foucaultianske diskursteori og sprog og tekster.
8. At man skal være kritisk over undertekstens forankring af billeder, har jeg behandlet i artiklen »Sorte og hvide billeder« (1988:36). For den her nævnte analyse savner jeg, at forfatterne reflekterer over, hvad den tekstlige forankring rent faktisk betyder for deres analyse – for forestiller billedet en somalier i Danmark?
9. Jeg har selv på lignende måde analyseret billeder af andre (1987, 1988a, 1988b, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995a, 1995b, 2000).
10. At forholde sig til formen som et bundfældet indhold er inspireret af Szondi (1959): *Theorie des modernen Dramas*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, som jeg er stødt på i arbejdet med mit igangværende forskningsprojekt: »Kommunikation i kulturmødet – formidling af etnisk og kulturel identitet inden for museumsområdet i Grønland«. Især Modhorst og Wagner Nielsen (2000) har været inspirerende med deres skrift »Formens Semantik«.
11. »Es ist also jene Technik, welche Kunststücke fertigbringt, denn es ist nicht Kunst, sondern ein Kunststück, aus einer Portion Dreck ein schmackhaftes Dessert zu machen«. (Brecht [1931] 1967: Bind 18: 176).
12. Jeg undlader at begive mig ud i en definition af begreberne med udgangspunkt i den efterhånden righoldige litteratur på området. Her vil jeg blot nævne et par: Hutchinson og Smith (1996) og Jenkins (1997).
13. Mit synspunkt er vesteuropæisk. Min fremstilling inkluderer ikke repræsentationsformer i f.eks. Asien, Sydamerika og det sorte Afrika.
14. Elefantens vuggeviser. Lystige Viser, Politikens Forlag, 1956.
15. Og det må tilføjes, at den visuelle repræsentation af etniske minoriteter i informationsmateriale ligeledes er vigtigt. For en god visuel repræsentation af etniske minoriteter i denne form for medie, se Handelshøjskolen i Københavns informationsmateriale.
16. Forår og sommer 2000.
17. – og der kan observeres ændringer!

Litteratur

- Agger, Gunhild (1990): »Gensyn med guldalderen«. In *Mediekultur* nr.13 august.
- Andersen, Michael Bruun og Jørgen Poulsens (eds.): *Film-analyser: Historien i filmen*. Røde Hane, København
- Barthes, Roland (1969): *Mytologier: Udvalgte essays om vor mytologiske hverdag*. Rhodos, København
- Barthes, Roland (1980): »Billedets retorik«. In: Fausing og Larsen (eds.): *Visuel Kommunikation 1*, Medusa, København
- Berlingske Tidende 9.juni 2000
- B. Brecht ([1931] 1967): *Gesammelte Werke 18, Schriften zur Litteratur und Kunst I*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main
- Clifford, James (1997): *Routes*, Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts
- Crang, Mike (1998): *Cultural Geography*. Routledge, London
- Drotner, K, Klaus Bruhn Jensen, Ib Poulsen og Kim Schrøder (1996): *Medier og kultur*. Borgen, København
- Hall, Stuart (1995): »New cultures for old« in Massey, D og Pat Jess (eds.): *A Place in the World?*. Oxford University Press, Oxford
- Stuart Hall (ed.) (1997): *Representation*, Sage, London
- Hammer, Ole og Inger Bruun (2000): *Etniske minoriteters indflydelseskanaler*. Århus, Magtudredningen

- Hervik (ed.) (1999): *Den generende forskellighed*. Hans Reitzels Forlag, København
- Holm Fadel, Hervik og Vestergaard (1999): »De besværlige somalier«. In Hervik (ed.): *Den generende forskellighed*. Hans Reitzels Forlag, København
- Hutchinson, John og Anthony D. Smith (eds.) (1996): *Ethnicity*. Oxford University Press, Oxford
- Hussain, Mustafa, Ferruh Yilmaz og Tim O'Connor (1997): *Medierne, minoriteterne og majoriteten – en undersøgelse af nyhedsmedierne og den folkelige diskurs i Danmark*. Nævnet for Etnisk Ligestilling, København
- Jenkins, Richard (1997): *Rethinking Ethnicity*. Sage, London
- Jensen, Iben (1998): *Interkulturel kommunikation komplekse samfund*. Roskilde Universitets Forlag, Roskilde
- Lutz, Cathrine og Jane L. Collins (1993): *Reading National Geographic*. University of Chicago Press, Chicago
- Løngreen, Hanne (1987): »Blændværkets virkelighed«. In *Cikaden – Tredje Verdens Magasin* nr.5 1987
- Løngreen, Hanne (1988a): »Billedets politik«. In *Svalebladet* nr.4, 1988
- Løngreen, Hanne (1988b): *Blændværk, brændvidde og mentale billeder. Visuel kommunikation om den tredje verden*. Arbejds-papirer nr.8, Institut for Sprog og Internationale kulturstudier, Aalborg Universitetscenter,
- Løngreen, Hanne (1991): »Visuel kommunikation i et interkulturelt perspektiv«. In *Tendens – Tidsskrift for Kultursociologi* 3. årg. nr.3 1991
- Løngreen, Hanne (1992): »Billeder på tværs af kulturer«. In: Lundström og Sahlström (eds): *Talespråk, Skriftspråk, Bildspråk*, SIC 35 1992, University of Linköping
- Løngreen, Hanne (1993): »Hvad laver Schweiziske køer på den afrikanske savanne? Reklame og visuel kommunikation i andre kulturer«. In: Hjort, Løngreen og Søderberg (eds.): *Interkulturel kommunikation*, Samfundslitteratur, København 1993
- Løngreen, Hanne (1994): *Hvidt på sort – illustrerede fordomme*, Nationalmuseet, København
- Løngreen, Hanne (1995a): »Visuel kommunikation i spændingsfeltet mellem det globale og det lokale. Reklamer som kulturel kommunikation i Den Tredje Verden«. In Jensen og Løngreen (eds.): *Kultur og kommunikation. Interkulturel kommunikation i teori og praksis*. Samfundslitteratur, København
- Løngreen, Hanne (1995b): »Visuel Communication in the Field of Tension Between the Global and the Local«. In: *Proceedings of the Fifth International Conference on Marketing and Development*, Concordia, Montreal, 1995
- Løngreen, Hanne (2001): »The Development Gaze. Visual representation of development in information material from Danida«. In Mai Palmberg (ed): *Encounter Images*, Nordisk Afrikainstitut, Uppsala
- Mordhorst, Camille og Kitte Wagner Nielsen (2000): *Formens Semantik*, Skrifter fra Odense bys museer, Vol 6. Odense.
- Mørch, Yvonne (1998): *Bindestregsdanskere*. Dansk Sociologi, København
- Pieterse, Jan Nederveen (1994): *Hvidt på Sort – illustrerede fordomme*. Mellemløkkeligt Samvirke, København
- Jacoby, Russell (1999): *The End of Utopia*. Basic Books, New York
- »Sermitsiak«, 26.maj 2000
- Signe Toft (1999): »A-manden, Amin og antropologen. Et essay om Jyllands-Postens fremstillinger af »fremmede« og om læsernes opfattelse af forskellighed«. In Hervik (ed.): *Den generende forskellighed*. Hans Reitzels Forlag, København
- Togeby, Lise (1997): »Er vi ved at vende os til dem? Ændringer i danskernes holdninger til flygtninge og indvandrere«. In *Politica* 29:1 Februar
- Turner, Terrence (1980): »The Social skin«. In J. Cherfas og R.Lewin (eds.): *Not Work Alone: A Cross-Cultural View of Activities Superflous to Survival*.

Hanne Løngreen er lektor på Institut for kommunikation, journalistik og datalogi på RUC.